

Мандель Р.Я.

аспірант,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВИДИ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Дискримінація – це явище, негативний вплив якого поширюється на усі сфери суспільного життя. Деякі її форми, зокрема на основі расової або етнічної належності і статі, мають тривалу історію. Згодом, у зв'язку з економічними, соціально-культурними й політичними процесами виникли нові форми дискримінації за такими ознаками, наприклад, як наявність захворювання на ВІЛ / СНІД і сексуальна орієнтація.

Доречною видається розглянути класифікації дискримінації. Під класифікацією розумітимемо систему знань, поняття якої означають упорядковані групи, у яких розподілені об'єкти певної предметної сфери на основі їхньої подібності в певних якостях. Ця система покликана вирішити два основні завдання: по-перше, надати у зручному для огляду і впізнання вигляді усі об'єкти такої предметної сфери; по-друге, вміщати якомога більше суттєвої інформації про них. Водночас із цим класифікація виступає не просто як констатація уже отриманого знання, але і виконує важливу методологічну функцію: здійснюючи систематизацію визначеної предметної сфери, вона вказує напрям її подальшого ціленаправленого дослідження [1, с. 9-10].

Однією з найбільш поширених класифікацій дискримінації є її поділ на основі ознак, за якими вона здійснюється (так звані «захищені ознаки»). Так, відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод такими ознаками є: стать, раса, колір шкіри, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, належність до національних меншин, майновий стан, народження, або інша ознака [2]. Таким чином, у зазначеній Конвенції міститься відкритий перелік дискримінуючи ознак, однак у багатьох документах йдеться про закриті переліки, наприклад, у Конвенції ООН «Про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти» [3]. Зважаючи на різноманіття підстав, за якими можлива дискримінація, і на те, що неможливо навести їх вичерпний список, вважаємо, що відкритий перелік захищених ознак є більш ефективним у механізмі боротьби з нею.

О. Вашанова за суб'єктами вчинення виділяє дискримінацію здійснювану офіційною владою і приватними особами. Перший вид може виявлятися як в активній дискримінаційній політиці, так і в неутручанні в дискримінаційні дії з боку приватних осіб. Другий вид дискримінації може виражатися, зокрема у порушенні трудових прав працівників, недопущенні користуватися готелями, транспортом тощо. Існують деякі види прав, порушення яких може мати місце

тільки в результаті дій офіційної влади (наприклад, право залишати свою країну й повертися до неї, право на справедливий судовий захист та ін.) [4, с. 44].

Очевидно, що більш небезпечною є дискримінація, здійснювана офіційною владою, оскільки саме держава повинна створювати такі умови, які виключають можливість виникнення соціальних конфліктів та напруги, а у разі їх наявності вжити всіх можливих заходів для боротьби з ними. Так, Й. Г. Фіхте писав, що вища мета держави полягає в забезпеченні внутрішнього покою, власності, примирливої до чужих думок волі, життя і добробуту громадян [5, с. 14].

За характером психофізіологічних причин і мотивів обґрунтування дискримінації М. Супрунова розмежовує раціональну та ірраціональну дискримінацію. Раціональні – виправдані історичним досвідом способи диференціації суб'єктів. До них належать традиційні, встановлені форми дискримінації, котрі моделюються, створюються спеціально для вирішення певної проблеми. Сюди відносяться історичні форми дискримінації на зразок сегрегації. Ірраціональні – це такі форми дискримінації, що спровоковані короткостроковістю ситуації. До них належать короткострокові утиски певних груп сімей військовослужбовців у Росії [6, с. 58-59]. Вважаємо, що за вищеназваним критерієм дискримінація може бути лише ірраціональною, оскільки на підсвідомому рівні кожен суб'єкт протиставляє себе іншому, прагне утвердитися як головний, перетворюючи іншого на щось другорядне. Саме у цьому приховано мотив вибору об'єкта дискримінації, неприйняття «чужих», які не схожі на «своїх». Однак ситуація може змінитися, коли суб'єкт осмислить свої відчуття.

За формою прояву розрізняють дискримінацію правову, легальну (*de jure*) і фактичну (*de facto*) [4, с. 44]. Легальна характеризується тим, що вона безпосередньо передбачена чинним правопорядком держав. Фактична ж дискримінація – існуюча на практиці, незважаючи на офіційну заборону її вчинення або коли така заборона не передбачена в законодавстві [7, с. 98].

Правову дискримінацію відрізняє її офіційний характер, тобто її джерелом є визнаний і легітимний орган публічної влади.

Фактична (неофіційна) дискримінація – це та, що укоренилася в інших соціальних (не юридичних, не офіційних) практиках.

Фактична дискримінація має місце тоді, коли певна група людей займає домінуюче становище у відношенні до іншої групи, та користується перевагами щодо меншості. Якщо офіційну дискримінацію можна подолати шляхом моніторингу законодавства та юридичної практики і, відповідно, їх централізованої зміни (через прийняття законів чи нормативних рішень судів), то фактична дискримінація ґрунтується в самих по собі суспільних відносинах, а тому не завжди можливо змінити її централізованими методами [8, с. 101].

Виділяють також позитивну і негативну дискримінацію. Історично першою формою дискримінації була негативна. Суть цього виду дискримінації полягає у неправомірному, необґрунтованому обмеженні у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами. Держава може вдаватися до позитивної дискримінації з метою створення сприятливих умов для певної категорії осіб, компенсуючи таким чином існуючу фактичну нерівність між ними та іншими групами.

Позитивні спеціальні заходи беруть до уваги особливі незручності, від яких потерпає особа чи група людей внаслідок дискримінації, що склалася в минулому. Отже, вони спрямовані на компенсацію «другорядного», «обмеженого» статусу особи [9, с. 16]. Проте варто акцентувати увагу на тимчасовому характері дії заходів позитивної дискримінації. Такі заходи повинні бути припинені, коли досягнуто бажаного результату, який можна утримувати тривалий час, в іншому випадку позитивна дискримінація має потенціал перетворитися на негативну.

До запропонованої класифікації можна додати ще кілька форм: за територією поширення дискримінації – загальнонаціональна і локальна; за сферою утиску – дискримінація у відношенні приватних і публічних прав; за рівнем очевидності – пряма і латентна тощо. Однак найбільшу вагу для юридичної науки і практики мають поділи дискримінації на пряму й непрямую (опосередковану) [8, с. 103].

Пряма дискримінація – це ситуація, коли до особи ставляться у менш сприятливий спосіб, у порівнянні з тим, як ставилися чи могли б ставитися до інших осіб у подібній ситуації, і причиною такого ставлення є наявність у цієї особи певних характеристик, що відносяться до категорії «захищених ознак». Непряма дискримінація наявна тоді, коли нейтральне правило, критерій чи практика, що впливає на групу осіб, які мають «захищену ознаку», значно більше, ніж на інших осіб в аналогічній ситуації [10, с. 22; 30].

Список використаних джерел:

1. Субботин А. Л. Классификация / А. Л. Субботин. – М. : Изд-во ИФ РАН, 2001. – 94 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 14.12.1960 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_174.
4. Вашанова О. В. Принцип недискриминации личности в международном праве: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / О. В. Вашанова. – 2004. – 232 с.
5. Йоган Г. Фіхте. Що таке народ у вищому розумінні цього слова і що таке любов до Батьківщини / Націоналізм : Антологія. 3-тє вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2010. – xlv+684 с.

6. Супрунова М. С. Дискриминация как объект общеправового анализа : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / М. С. Супрунова. – 2007. – 185 с.

7. Заборона дискримінації – основна засада правового регулювання відносин у сфері праці : монографія / Т. А. Занфірова, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко, І. М. Твердовський; За наук. ред. проф. Ярошенка О. М. – Харків: Юрайт, 2013. – 360 с.

8. Равлінко З. П. Заборона дискримінації: загальнотеоретичне дослідження: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / З. П. Равлінко. – 2016. – 201 с.

9. Христова Г. О., Кочемировська О. О. Позитивні дії в механізмі забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: міжнародний досвід та українські перспективи. – Харків: Райдер, 2010. – 200 с.

10. Handbook on European non-discrimination law / European Union Agency for Fundamental Rights. – Luxembourg: Publications Office of the European Union. – 2011. – 151 p.

Марценко Н.С.

кандидат юридичних наук, асистент,

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

СУЧАСНІ ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Проблеми здійснення систематизації та подальшого обґрунтування класифікації принципів державного управління у сучасній науці є надзвичайно актуальними. В першу чергу це пов'язано із тим, що проведення класифікації за різними критеріями дозволяє краще зрозуміти сутність та особливості досліджуваної категорії, що суттєво впливає на якість дослідження.

Безсумнівно, що поглиблення наукових поглядів на «державне управління» як правову категорію загалом, та на принципи державного управління зокрема, сприяє розвитку наукових знань про державне управління та позитивно впливає на формування і удосконалення законодавчої бази, яка забезпечує його здійснення. Тому високий інтерес до такої категорії як «принципи державного управління» та їх класифікація є об'єктивно обґрунтованим.

Слід відмітити, що в доктрині державного управління наукова думка щодо класифікації принципів державного управління не є усталеною і характеризується неоднозначністю поглядів науковців. Головним чинником, який визначає той чи інший підхід до систематизації принципів державного управління є власне саме розуміння поняття «принцип».

Загалом, принципи державного управління дослідники розуміють як: «керівні правила, основні положення та норми поведінки, якими керуються